

Broj: 546-29-8-PŽ-2/22
Dana, 11.05.2022. godine

11.05.2022

OKRUŽNI SUD U BANJA LUCI
n/r gđe Marije Aničić – Zgonjanin, predsjednice suda

Predmet: ZAŠTITA DJECE ŽRTAVA U KRIVIČNOM POSTUPKU – preporuka, dostavlja se

Instituciji Ombudsmana za djecu obratila se majka , vezano za zaštitu njenog maloljetnog djeteta u krivičnom postupku. Iz prijave-žalbe proizilazi da je maloljetna u krivičnom postupku koji se vodi pred Okružnim sudom u Banja Luci, predmet broj: 110K02956621 u svojstvu oštećene u dva navrata (u fazi istrage i pred sudom) dala izjavu u navedenom postupku.

Kao razlog obraćanja Instituciji majka navodi da odbrana zahtjeva dodatno vještačenje, a da maloljetna je već vještačena od strane tima psiholog/psihijatar, i da je „rekla sve što je imala i znala... da je davanje izjave trajalo 4 sata...“, da se istog maloljetna pribojava i da bi joj dodatno vještačenje prouzrokovalo još veći stres budući da bi ponovo morala da prolazi kroz traumatično iskustvo.

U skladu s UN Konvencijom o pravima djeteta, u svim aktivnostima koje se tiču djece od primarnog značaja su interesi djeteta bez obzira na to da li ih sprovede javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela. Kada je u pitanju postupanje sa djecom žrtvama i svjedocima krivičnog postupka, odgovornost je još veća, te bi lica koja su u kontaktu sa djecom prije svega morala poštovati princip najboljeg interesa djeteta. Prava optuženih i osuđenih počinilaca krivičnih djela moraju biti zaštićena, međutim svako dijete ima pravo da njegov najbolji interes bude na prvom mjestu¹. Podržavanje prioriteta najboljeg interesa djeteta tako što mu se daje prednost pri razmatranju nad drugim jednakim interesima obveza je prema UN Konvenciji o pravima djeteta.

U domaće krivično zakonodavstvo inkorporisano je nekoliko bitnih prava djeteta koja imaju za cilj unapređenje prava i položaja djece u sudskim postupcima, a jedno od njih je i pravo na zaštitu od patnje tokom krivičnog postupka. Ovo pravo posebno je uređeno Zakonom o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku² na način da:

- ograničava broj ispitivanja/svjedočenja,
- predviđa kontinuiranu stručnu psihološku podršku tokom postupka od strane stručnih savjetnika, psihologa, zaposlenih u sudovima i tužilaštvima,
- naglašava hitnost postupka,
- daje uputstva o načinu ispitivanja djece/maloljetnika,
- obezbjeduje zatvaranje postupaka za javnost, te
- obezbjeduje zabranu suočavanja djece sa optuženim licima.

U slučaju kada je dijete bilo izloženo traumi, potrebno je preduzeti sve korake kako bi se spriječila njihova sekundarna traumatizacija i viktimizacija. Upravo iz tog razloga, navedeni

¹ Smjernice o pravosudnim pitanjima koja se odnose na djecu žrtve i djecu svjedoke krivičnih djela (usvojene rezolucijom 2005/20 Ekonomskog i socijalnog savjeta od 22. 07.2005. godine, Stav 8. tačka (c))

² („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 13/10,61/13, 68/20)

Zakon u članu 186. stav (1) propisuje da se **kod postupanja u krivičnim predmetima protiv učinilaca krivičnih djela na štetu djece i maloljetnika, pri provođenju procesnih radnji posebno obazrivo odnosi prema djetetu ili maloljetniku na čiju štetu je učinjeno krivično djelo, imajući u vidu njegov uzrast, osobine njegove ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, kako bi se izbjegle moguće posljedice na njegov budući život, vaspitanje i razvoj.**

Djeca žrtve ili svjedoci izloženi su patnji tokom cijeloga pravosudnog postupka, što se često naziva i sekundarnom viktimizacijom. Do nje može doći tokom izvještavanja o krivičnom djelu ili prepričavanja događaja, tokom čekanja na suđenje ili svjedočenja pred sudom.

U nekim slučajevima od djeteta se može tražiti da svoju izjavu ponovi policijskim službenicima, socijalnim radnicima, psiholozima, vještacima, sudijama i drugim učesnicima u postupku. S brojem ljudi s kojima dijete dolazi u kontakt tokom istrage raste i nivo stresa kojem je izloženo. Višestruko ponavljanje izjave može navesti dijete da osjeća kako je cijeli postupak beskoristan ili da njegove ranije izjave nisu bile "dovoljno dobre", da mu se „ne vjeruje dovoljno“, te u konačnom da je sve „bilo uzalud“, što može imati posljedice za njegovo emocionalno stanje i osjećaj povjerenja.

Kako bi se umanjilo nepotrebno izlaganje djeteta stresu, prednost treba imati pristup koji predviđa obavljanje samo jednog razgovora s djetetom. Taj razgovor obavlja se tokom predraspravne faze (faze istrage) i mogu ga provesti, policijski istražioci, tužioci ili sudije. Prilikom tog prvog i jedinog razgovora važno je osigurati da se djetetova izjava tačno zabilježi. Izjava se može zabilježiti, u zavisnosti od procesnog zakonodavstva i raspoloživih tehničkih rješenja, u obliku pisane izjave ili audio ili video zapisa.³

Najvažnije je ovdje uzeti u obzir da se ovom pitanju treba postupiti oprezno, od samog početka postupka, uz davanje prednosti djetetovu najboljem interesu nad potrebom za prikupljanjem dodatnih informacija kroz izbjegavanje nepotrebnog ispitivanja.

Kako se navodi u stavu 29. Smjernica o pravosudnim pitanjima koja se odnose na djecu žrtve i djecu svjedoke krivičnih djela, sprečavanje patnje od početka do kraja pravosudnog postupka uslov je koji osigurava poštovanje dostojanstva i najboljeg interesa djeteta. Stoga je obaveza svih učesnika u postupku sprečavanje nepotrebnog izlaganja djeteta stresu tokom pravosudnog postupka kao i da učestvovanje djeteta u postupku učine što lakšim i manje štetnim.

Konačno, zaštita djece žrtava i svjedoka, prepoznata je i u domaćem zakonodavstvu budući da je članom 186., stavom (2) propisano da **ako se kao svjedok saslušava dijete ili mlađi maloljetnik oštećen krivičnom djelom iz stava 184. zakona, saslušanje se može provesti najviše dva puta.**

Smjernice⁴ dalje propisuju da stručnjaci trebaju preduzeti mjere sprečavanja patnje tokom postupka otkrivanja, istrage i krivičnog gonjenja kako bi osigurali poštovanje dostojanstva i najboljeg interesa djece žrtava i svjedoka, tako da, između ostalog:

* pružaju podršku djeci žrtvama i svjedocima, uključujući pratnju djeteta tokom njegovog učestvovanja u pravosudnom postupku, kada je to u njegovom interesu;

³ Priručnik za stručnjake i donosiocje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela, Unicef, 2009. godine

⁴ Glava XI, „Pravo na zaštitu od patnje tokom pravosudnog postupka“, tačka 29. i 30.

- * pružaju djeci žrtvama i svjedocima osjećaj sigurnosti o postupku, uključujući objašnjenje šta se od postupka može očekivati, uz što više izvjesnosti. Djetetovo učestvovanje u saslušanjima i sudskim raspravama treba planirati unaprijed i truditi se da se kontinuitet odnosa između djeteta i stručnjaka s kojima dolazi u kontakt održava tokom cijelog postupka;
- * osiguraju da se suđenje održi u najkraćem praktično mogućem roku, osim ako je odlaganje u najboljem interesu djeteta. Istraga krivičnih djela koja uključuju djecu žrtve i svjedoke trebala bi se voditi u ubrzanom postupku,
- * koriste postupke prilagođene djetetu, uključujući prostorije za razgovor opremljene za djecu, pauze tokom svjedočenja djeteta, planiranje saslušanja za doba dana adekvatno uzrastu i zrelosti djeteta kako bi dijete dolazilo na sud samo kada je to zaista potrebno i druge adekvatne mjere za olakšavanje djetetovog svjedočenja,
- * ograničava broj ispitivanja: treba provoditi posebne procedure za prikupljanje dokaza od djece žrtava i svjedoka kako bi se smanjio broj ispitivanja, izjava, saslušanja i uopšte nepotreban kontakt s pravosudnim postupkom;
- * djeca žrtve i svjedoci štite od unakrsnog ispitivanja navodnog počinioca, kada je to potrebno djeca žrtve i svjedoci trebali bi biti ispitani i saslušani pred sudom bez prisustva navodnog počinioca, a na sudu bi trebalo osigurati i odvojene čekaonice i izdvojene prostore za ispitivanje;
- * osigurava ispitivanja djece žrtava i svjedoka na način prilagođen djeci, olakšava svjedočenje i smanjuje potencijalno zastrašivanje.

Iz prethodno navedenog proizilazi da u novom obrascu tretiranja djece u krivičnom postupku, načelo „materijalne istine“ gubi primat pred načelom NAJBOLJEG INTERESA DJETETA, što predstavlja i najveći pomak u promociji prava djeteta u kontaktu sa zakonom. Samo edukovani, specijalizirani kadrovi, svjesni položaja djeteta u krivičnom postupku svojom profesionalnošću i sposobnošću znaće prepoznati potrebe djeteta i maloljetnika, žrtve krivičnog djela i preduzeti adekvatne mjere pomoći i zaštite njihovih vitalnih interesa u svima fazama krivičnog postupka.⁵

Uzimajući u obzir prethodno navedeno i vodeći se najboljim interesom djeteta, Ombudsman za djecu, saglasno članu 9. Zakona o ombudsmanu za djecu („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 103/08 i 70/12) poštujući princip nezavisnost u radu pravosudnih organa, Okružnom sudu u Banja Luci predlaže preduzimanje potrebnih mjera i aktivnosti radi zaštite djece svjedoka/žrtava u krivičnom postupku na način da:

- kod postupanja u krivičnim predmetima protiv učinilaca krivičnih djela na štetu djece i maloljetnika, pri provođenju procesih radnji posebno vodi računa o sprečavanju sekundarne traumatizacije i viktimizacije djeteta-žrtve, uvažavajući djetetovu ličnost i dostojanstvo, a posebno uzimajući u obzir moguće posljedice preduzimanja određene radnje na njegov rast i razvoj, te
- da se dodatni ispitni postupci, a posebno dodatna vještačenja djece žrtava krivičnog djela, obavljaju samo onda kada je to neophodno i kada je to u najboljem interesu djeteta, uzimajući u obzir pri tom djetetov stav i pravo na mišljenje.
- o preduzetim mjerama obavijeste instituciju Ombudsmana za djecu u roku od 15 dana.

S poštovanjem,

Zamjenik ombudsmana za djecu
Gordana Rajić, dipl. pravnik

⁵ Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta – vodič za profesionalce, Sarajevo 2018.